

MTA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZET

cím: 1068 Budapest, Benczúr u. 33.

levélcím: 1394 Budapest, Pf. 360.

Tel.: 351-0413

Fax: 322-9297

E-mail: linginst@nytud.mta.hu

Honlap: www.nytud.mta.hu

**A Magyar Tudományos Akadémia
Nyelvtudományi Intézetének
tudományos beszámolója a 2015. évről**

I. A kutatóhely fő feladatai 2015-ben

Alap kutatások

Elméleti nyelvészet: Az *Átfogó magyar nyelvtan* munkálatainak folytatása. A nyelvi alrendszerek interakciójának vizsgálata az információszerkezet és a logikai hatókör kifejezésében. Az analógia szerepének vizsgálata a különböző nyelvi szinteken. Elméleti kutatások a formális fonológia, szintaxis, szemantika és pragmatika, valamint a nyelvi rituálék területén. A magyar jelnyelv grammatikájának feltáró vizsgálata. **Nyelvtörténet:** Ó- és középmagyar kori korpusz építése. Magyar történeti grammatikai kutatások. Anatóliai nyelvészeti, általános indogermanisztikai, latin dialektológiai és kopt nyelvi kutatások. **Finnugor nyelvészet:** Szamojéd grammatikai, finn-számi és komi-permják szociolingvisztikai vizsgálatok. A hanti-orosz nyelvi kapcsolatok vizsgálata, hanti nyelvjáráskutatás. Manysi antropológiai nyelvészeti kutatások. Fejezetek készítése egy uráli kézikönyvbe.

Alkalmazott kutatások

Kísérletes nyelvészet: A hatókör-értelmezésre és a kvantorokat tartalmazó mondatok feldolgozására vonatkozó vizsgálatok óvodások körében. A prozódia laboratóriumi fonológiai vizsgálata. A nem-nyelvi képességek és a mondatmegértés valamint a ritmikai képesség és a nyelvi fejlettség kapcsolatának, továbbá a birtoklást kifejező morfoszintaxisnak kísérletes vizsgálata tipikus és atipikus fejlődésű gyerekeknél és felnőtteknél. Mesterségesnyelvtan-elsajátítási kísérleti adatok elemzése. Diagnosztikai eljárás továbbtesztelése az enyhe kognitív zavar és a korai Alzheimer-kór felismerésére. **Két- és többnyelvűségi vizsgálatok:** A *JelEsély* jelnyelvi TÁMOP-projektum folytatása és lezárása, a szakanyagok (szótár, nyelvtan) elkészítése. Nyelvi ideológiák vizsgálata. **Fonetika:** A spontán beszéd akusztikai-fonetikai vizsgálata, a spontán közlések diszharmóniás jelenségeinek, valamint az önellenőrzési folyamatoknak az elemzése felnőttek és gyermekek beszédében. Az atipikus beszédjelenségek leírása. **Lexikológia-lexikográfia:** A magyar nyelv nagyszótára VI. *Di-el* kötete szócikkeinek írása, szerkesztése és a szótár egyik forrásául szolgáló *Magyar történeti szövegtár* bővítése 2001 és 2010 között keletkezett szövegekkel, valamint az *Új magyar etimológiai szótár* készítése. **Alkalmazott nyelvészet és nyelvi tanácsadás:** A nyelvi tanácsadás és utónév-szakvéleményezés működtetése. A nyelvművelés, nyelvi normativitás, helyesírás, névtan egyes kérdéseinek kutatása.

Nyelvtudományi innováció és fejlesztés

Nyelvtechnológia: Magyar nyelvtechnológiai elemzőkészlet kifejlesztése, eszközök és erőforrások sztenderdizációja. A fejlesztés alatt levő szemantikai rendszer alkalmassá tétele számítógépes szemantikai feladatok megoldására. Mélytanulós eljárások kutatása. Számítógépes eszközök fejlesztése a veszélyeztetett finnugor nyelvek nyelvi revitalizációjáért, finnugor nyelvű közösségek nyelvtechnológiai támogatása online tartalmak létrehozásában. **Beszédtechnológia:** A BEA spontánbeszéd-adatbázis folyamatos fejlesztése.

II. A 2015-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási eredmények

Alap kutatások

Elméleti nyelvészet

MTA Lendület kutatócsoport – A nyelvi alrendszerek munkamegosztása a kvantorhatókör kifejezésében: Megjelent a *Lingua* folyóiratban egy külföldi kutatótársakkal közösen végzett kísérletek eredményeit összefoglaló cikk a fókusz információszerkezeti státuszának a magyar mondatintonációra gyakorolt hatásáról. Új, együttműködésben elért kísérleti eredményük, hogy a mássalhangzók zöngességi hasonulása hangsúlyalapú szakasz elején kevésbé érvényesül, mint olyan szavak határán, amelyek egyazon hangsúlyalapú szakaszba tartoznak. A kvantor-

kifejezések ún. fordított logikai hatókörrel történő értelmezésének információszerkezeti feltételeit vizsgáló kísérlet eredményei szerint az univerzális kvantorkifejezések fókusz ill. adott státusza korábbi szakirodalmi feltételezésekkel szemben nem bír jelentős hatással a fordított logikai hatóköri értelmezésük elérhetőségére. Szemmozgáskövetéses módszerrel végzett vizsgálataik kimutatták, hogy a 'csak' logikai operátor jelenlétében a fókusz kimerítő olvasata automatikus, annak hiányában azonban a fókusz értelmezése külön mentális erőfeszítést igényel, sőt a kísérleti feladat típusa is meghatározó tényezővé válik. Az elméleti leíró munka részeként elkészült az Oxford University Press információszerkezetről szóló kézikönyvébe az információszerkezetnek a szintaxisra gyakorolt hatását áttekintő fejezet. Átfogó magyar nyelvtan: A kutatás terjedelmileg és tartalmilag is jelentős végeredménye, az elméletfüggetlen magyar nyelvtani leírás a projekt végére készül majd el, a jelenlegi szakaszban hiánypótló elméleti tanulmányok, disszertációk készültek (pl. a *Natural Language & Linguistic Theory* folyóiratban megjelent cikk az anaforikus birtokosokról, cikkek a főnévi és az -i módosítóról, az appozitív szerkezetekről, valamint a névutós szerkezetek szórendjéről, valamint egy disszertáció az értelmezős szerkezetekről). Kísérletes és analógiás fonológia és alaktan: A csoport munkatársai továbbfejlesztették a magánhangzó-harmónia nyelvenként eltérő jelenségeit rendszerező modellt, és a monotonicitás elve alapján egy új tipológiát állítottak fel. Elkezdődött a magyarra alkalmazható többszintű annotációs rendszer fejlesztése (társalgási aktusok, morfológia, prozódia). A zöngésségi hasonulásról, amely a hagyományos leírások szerint szóhatáron keresztül is érvényesül, megállapították, hogy sem a magyarban, sem a szlovákban nem vezet teljes semlegesüléshez, ha a két szó között alacsonyabb rendű szakaszhatár húzódik. A lovári nyelvről végzett kutatásoknak kiemelt társadalmi jelentősége van, mert ezek a kutatások a beszélőcsoport identitásának alakítására is pozitív hatással vannak. A projekt munkatársai a konstrukciós nyelvtan aspektusait alkalmazzák a lovári igeképzésre, feltételezve, hogy a képzett szavak jelentése nem a morfémák jelentéséből tevődik össze, hanem a konstrukció holisztikus tulajdonsága. Az inflexiós jelenségeket szintén konstrukciókként fogják fel, amin keresztül jobban megragadható a lovári főnévragozásban található megoszlás. Formális fonológia: Elkészült és e-könyv formátumban megjelent egy tanulmánykötet a magyar fonológia különféle vitatott kérdéseiről. Az angol /l/ velarizációját elemezték elemelméleti keretben, mögöttesen lebegő koronális és veláris elemmel, melyek asszociációját az apofonikus lánc határozza meg. Neves nemzetközi folyóiratokban megjelent két tanulmány tárgyalja CV fonológiai keretben az angol szinkópát és szótagalkotó mássalhangzó alkotást, ill. a diftongusokat, siklóhangokat és a /ju:/ szekvenciát. Két másik tanulmányban vizsgálták a semleges magánhangzók mibenlétét, variációját és tipológiáját szintén neves nemzetközi folyóiratban. Egy-egy további tanulmány pedig a magyar á képzési helyének az elmúlt évtizedekben lezajlott előretolódásával kapcsolatban tárgyalja a fonológiai megkülönböztető jegyek és a hangok fonetikai tulajdonságai közötti összefüggést, ill. a klasszikus generatív fonológia egyik előfutárát. A kérdő mondatok nyelvtana és pragmatikája: A magyar idéző mondatokban az ige és igekötő inverziójának szintaktikai, szemantikai és pragmatikai tulajdonságainak elemzése egy mutató névmás inkorporációján, valamint egy mondatfajta-specifikus fókusz feltételezésén alapul, amelyet a speciális illokúciós típus határoz meg. Egy az izlandi infinitívusokban szereplő logoforákkal foglalkozó tanulmány ellenpéldákat mutat be Reuland és Sigurjónsdóttir népszerű elméletével szemben. A tanulmány tisztáz bizonyos konceptuális félreértéseket a logoforák engedélyezésével kapcsolatban olyan szintaktikai környezetekben, amelyek beszéd vagy gondolat reprezentációjára alkalmasak. Egy további tanulmány a magyar posztverbális kvantorok hatókörével kapcsolatban három percepciós kísérlet adataira támaszkodva megállapítja, hogy az ilyen kvantorkifejezések hatókörét nem befolyásolja a hangsúlyozásuk, helyette viszont a kvantortípus, a tematikus szerep és a preverbális operátorok fajtájának meghatározó szerepére mutat rá, elsőként az irodalomban. Formális grammatikai, szemantikai és pragmatikai kutatások: Folytatódtak a *Dependency and*

Directionality c. szintaxiselméleti monográfia munkálatai, témájából számos konferencia-előadás született. Denis Ott *Linguistic Inquiry*-ban megjelent, a baloldali kihelyezésről szóló cikkére válaszcikk készült, melyet a szerzők benyújtottak közlésre a folyóirathoz. Elkezdődött egy egydimenziós szintaxismodell kidolgozása, ahol a szintaxis egyszerre csak egy egydimenziós láncot definiál (p-láncot), mely a mondat kezdőszimbólumától egy terminális kategóriáig vezető, lineárisan rendezett csomópontokból álló ösvény. Elkészült és benyújtásra került egy doktori disszertáció az udmurt nyelv kauzatív szerkezeteinek szintaktikai elemzéséről, valamint egy tanulmány a kínai nyelv egy kvantorszerű lexémájának szintaktikai és szemantikai tulajdonságairól. Két szociopragmatikai tárgyú monográfiát fogadtak el neves kiadók megjelentetésre: a *Ritual and (Im)Politeness* című a Cambridge University Pressnél, a *Relational Rituals and Communication* című pedig a Peking University Pressnél jelenik majd meg. Ezek a nyelvi rítus és az udvariasság/udvariatlanság illetve a kommunikáció viszonyát vizsgálják, ezzel eddig feltáratlan területekre kínálva betekintést.

Finnugor nyelvészet

A szamojéd és obi-ugor nyelvek szintaktikai vizsgálatai a kiegészítendő kérdő mondatok és a nem igei állítmányos mondatok elemzésére, az orosz–hanti kontaktológiai vizsgálatok a feltételes mondatok típusai után alárendelő mintakölcsönzésekre, valamint az udmurt nem-véges mellékmondatok belső szerkezetének a feltárására irányultak. A finn–számi nyelvcsere finnországi északi számi beszélőközösségekben végzett longitudinális vizsgálatából kiviláglott, hogy a korábbi kutatásokban feltártakhoz képest nem érvényesül a nyelvcsere longitudinális trendje a nyelvhasználat és a nyelvi attitűdök tekintetében. A *The Oxford Guide to the Uralic Languages* című kézikönyv számára elkezdődött a hanti, a fonológiai és az ugor nyelvek sajátosságairól szóló fejezetek kidolgozása. A *számítógépes eszközök a veszélyeztetett finnugor nyelvek nyelvi revitalizációjáért* című nemzetközi projekt keretében a manysi morfológiai elemzőt fejlesztették. E munkálatok alapvető jelentőséggel bírnak kritikus nyelvi helyzetben levő nyelvrokonaink anyanyelveinek megőrzésében és státuszuk megerősítésében.

Nyelvtörténeti kutatások

MTA Lendület számítógépes latin dialektológiai kutatócsoport: Elkezdődött a császárkori latin feliratok számítógépes nyelvtörténeti adatbázisába (<http://lldb.elte.hu>) felvitt adatok kiértékelése és dialektológiai felhasználása. E világviszonylatban is egyedülálló és hiánypótló számítógépes digitális nyelvtörténeti online adatbázis segítségével megismerhetővé, leírhatóvá és vizualizálhatóvá válik a latin nyelv földrajzi tagolódása és annak időbeli változásai, elősegíti a középkori és modern Európa nyelvi, etnikai, kulturális arculatát lényegesen meghatározó folyamat pontosabb megismerését és megértését. Sor került egy nemrég előkerült pannóniai latin átoktábla szövegének az első közlésére és nyelvi, dialektológiai és tartalmi elemzésére is. Magyar történeti generatív szintaxis: Elkészült a Müncheni kódex teljes szövegének normalizálása és morfológiai elemzése. Az Akadémiai Kiadónál 2014-megjelent *Magyar generatív történeti mondattan* c. könyv 2015-ben elnyerte az MTA és az Akadémiai Kiadó Nívódíját. A kutatások eredményeiről előadásban mutatták be a generatív nyelvészet legnagyobb presztízsű általános éves konferenciáján, a GLOW (Generative Linguistics in the Old World) Colloquiumon, Párizsban. A munkálatok és a létrejövő adatbázisok elősegítik legkorábbi nyelvemlékeinknek, kulturális örökségünk e fontos elemeinek megismerését, megértését és méltó megőrzését. Magyar nyelvtörténet: A középmagyar élőnyelvben az egymás mellett élő, szinonim morfológiai és szintaktikai szerkezetek vizsgálata a határozói igeneves és igei állítmányt tartalmazó szerkezetek, valamint a tagadó szórend versengő változatainak feltárására, továbbá a beszélőközösség innovatív nyelvhasználóinak új módszerű azonosítására irányult. Finnugor nyelvtörténet: A kutatások a manysi nyelv jövevényszó-fonológiájának tipológiai leírására és a hanti igekötők grammatikalizációjára összpontosultak: kiderült, hogy a tipológiailag leggyakoribbként számon tartott epentetikus javítási folyamatokon kívül a vokális-

konszonáns metatézis egyenrangúan fontos szerepet játszik az orosz jövevényszavak javítási folyamataiban is. Ezt a folyamatot a tipológiai szakirodalom csak nagyon kevésbé tárgyalja. Az anatoliai nyelvészeti és általános indogermanisztikai kutatásokban a hangsúly luvi és szanszkrit etimológiai vizsgálatokra, valamint az uráli alapnyelv vélt indoeurópai jövevényszavaira tevődött (a kutató munkájával elnyerte a Visegrádi Akadémiák 2015. évi Ifjúsági Díját).

Alkalmazott kutatások

Kísérletes nyelvészet

A kvantorok grammatikája és a nyelvi relativizmus: Fontos eredményeket értek el a nyelvelsajátítás kutatómódszertana terén (az oszteniő félrevezető szerepének kiküszöbölése; óvodások számára is könnyen érthető Likert-skála kidolgozása). Tartalmi eredményeik közül kiemelkedik annak bizonyítása, hogy a fókusz kimerítő jegye előfeltevés, nem pragmatikai implikátúra, valamint az inverz hatókör gyakori gyereknyelvi előfordulásának magyarázata.

Neurolingvisztika: Egészséges valamint Alzheimer-kórral élő személyek bevonásával alkalmazták a mesterséges nyelvtan elsajátítási (Artificial Grammar Learning) paradigmát. Ennek keretében a mondattani és lexikai, verbális szerkezetek rekurzív beágyazásaira vonatkozó tanulási teljesítmény elemzésében kimutatták, hogy a tudatos és a rejtett (implicit) tanulás eredményei ellentmondhatnak egymásnak. Az EEG és a szemmozgáskövető eszköz alkalmazása azt mutatta, hogy a személyek vizuális szintű, rejtett tanulása jobb teljesítményt mutat, mint a tudatos, verbális viselkedés. Elkészült és siket személyekkel felvételre került a rekurzív szabálytanulást vizsgáló, vizuális mesterséges nyelvtanulási paradigma új verziója. Intézményközi keretben végzett EEG vizsgálatok megmutatták, hogy a nyelvi mondatdallam mintázatára vonatkozó agyi korrelátumok függetlennek bizonyultak attól, hogy valódi nyelvi anyag vagy álmondat dallama volt-e a hallott inger. A mondatdallam-frázisok szerkezetét az agy valódi nyelvtani információk nélkül fel tudja építeni, a prozódia tehát autonóm reprezentáció az agyban. Az enyhe kognitív zavart és korai Alzheimer-kört spontánbeszéd-analízis alapján diagnosztizáló eljárást 120 fős mintán tesztelték. Számítógépes szoftver fejlesztése történt az SZTE Mesterséges Intelligencia Kutatócsoportjával közösen az elemzések és kiértékelések automatizálására, melynek pontossága közel 83%-os a kézi mérésekkel összevetve. A kifejlesztett új, vizuális alapú vizsgálati tesztek révén nyelvi jegyek alapján lehet megkülönböztetni az enyhe kognitív zavart, a korai és a középsúlyos Alzheimer-kört.

Pszicholingvisztika: A 3-4 éves gyerekekkel végzett kutatások, mondat-kép párosítási tesztek eredményei szerint a nyelvi következtetések, implikátúrák értelmezésének készsége összefüggésben van a munkamemória, a végrehajtó funkciók és a szándéktulajdonítási készség fejlettségével. A specifikus nyelvi zavart mutató gyerekek mondatmegértésének vizsgálata azzal az eredménnyel járt, hogy a gyenge kognitív kontroll képesség hozzájárul a mondatmegértési nehézségekhez ezen populációnál. Lefuttattak két szemmozgáskövetéses kísérletet a magyar ige előtti fókusz mentális értelmezési folyamatainak vizsgálatára. A kísérlet eredményei szerint az ige előtti fókusz kimerítő értelmezése a skaláris implikátúrák tulajdonságait mutatja: a mondatok kimerítő értelmezése nem stabil, a kimerítő értelmezéshez külön mentális erőforrások bevonására van szükség. A MacArthur Bates CDI-III. nyelvfejlődési diagnosztikai eszközök nagy mintán (1476 fős, 2-4 éves kor közötti gyerekcsoporton) mérték be. Ennek alapján a 3 éves magyar gyerekek alapvető szókincs- és nyelvtani fejlődési sajátosságai azonosíthatók. E nyelvfejlődési szűrőeljárás mérőföldkő a hazai logopédiai diagnosztikában, lehetővé téve a nyelvfejlődési elmaradások korai felismerését. Egy az Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. által koordinált kiemelt TÁMOP-projekt keretében elkészült és bemérésre került egy iskolaérettséget felmérő új komplex vizsgálóeljárás, mely a kérdéses esetekben megbízható értékelést ad a vizsgált gyerekek iskolakészültséggel összefüggő kognitív képességeiről. Ez által hazánkban eddig egyedülálló módon megteremt a lehetőségét a szisztematikus nyelvfejlődési szűrésnek, ami szignifikánsan javíthatja a jövőben az érintett gyerekek logopé-

diai ellátását, megelőzve a nyelvfejlődési elmaradásokból származó tanulási zavarok és beilleszkedési hátrányok egy részét.

Két- és többnyelvűségi kutatások

A kormány támogatásával két éve megkezdett, módszertanában nemzetközileg is úttörőnek számító *JelEsély* projekt célja a magyar jelnyelv tudományos leírása volt a kétnyelvű oktatás bevezetésének tudományos megalapozása céljából. A projekt legfontosabb eredményei között említhető két széleskörű, országos adatgyűjtésen alapuló vizsgálat, azaz egy helyzetfeltáró online nyelvészociológiai, valamint az ennek eredményeire is alapozó nagyszabású szociolingvisztikai terepmunka és kutatás, az ebből létrehozott jelentős terjedelmű jelnyelvi korpusz, és a magyar jelnyelv alapvető grammatikai leírása. Továbbá egy, a jelnyelv regionális változottságát is tükröző, jel-oldalról is kereshető digitális jelnyelvi szótár, az oktatáshoz szükséges alapszókincs gyűjtése és feldolgozása, oktatási kutatások végzése, nyelvi kompetenciatesztek kidolgozása és felvétele, oktatási segédanyagok létrehozása és a kétnyelvű oktatás, illetve az ehhez szükséges jelnyelvi szótárkészítés alapjainak kidolgozása. E létrehozott anyagok, kutatások és eredmények hiánypótló jelentőségűek a magyar jelnyelv és a siket közösség nyelvhasználatának tudományos megismerésében. Ezen túl, egy részük közvetlenül is felhasználható (pl. szótár), nagyobb részük pedig lehetővé teszi, hogy rájuk épülve vagy őket továbbfejlesztve létrejöhessenek az oktatásban szükséges gyakorlati segéd- és tananyagok. Az ehhez tematikusan kötődő MTA szakmódszertani pályázati projektum keretében pedig egy olyan internetes tudástár kialakítása zajlik, amely a későbbiekben tanárok, tananyagfejlesztők, szakpolitikusok, szülők számára is használhatóvá válik.

A Language and Education Addressed through Research and Networking by Mercator (LEARNMe) európai kutatói hálózat tagjaként az intézet kutatói részt vettek e projektum szakmai lezárásában, és annak az állásfoglalásnak az elkészítésében, mely felhívja a figyelmet a kisebbségi nyelvek és a nyelvi diverzitás vizsgálatainak aktuális elméleti, terminológiai kérdésköreire, elsősorban a nyelvpolitika területén, és vitaindító jelentőséggel bír a nemzetközi tudományos közéletben.

Felsőoktatási tankönyv számára áttekintő fejezet készült cigány szociolingvisztikai témában, továbbá tanulmányblokkot szerkesztettek a *Népszámlálások nyelve – a nemzetek a népszámlálásban* címmel.

Fonetika

A fonetikai kutatásokban korábban nem ismert, új tényezőkre mutattak rá a beszédhangok egymásra hatásának elemzési eredményei révén mind kísérletek alapján, mind a spontán beszédben. A beszédtervezési és az önellenőrzési folyamatok megismerésében számos finomelemzés révén az előzőekhez képest még pontosabban írták le a jelenségeket. Igazolták a magánhangzók stabilitását a beszédben, a zármássalhangzók és a közelítőhangok fonetikai realizációját, a hiátus beszélőspecifikus ejtési módozatait a spontán beszédben, a beszédtempó hatásait a kiejtésre, valamint a megakadásjelenségek függőségét a mindenkori szövegkörnyezettől. Áttekintő elemzést adtak a beszédtervezés diszharmóniáinak következtében kialakuló megakadás-jelenségekről az anyanyelv-elsajátításban, és magyarázattal szolgáltak az előfordulásokról. A megakadásjelenségek sajátosságairól önálló kötetet jelentettek meg.

Lexikológia-lexikográfia

A magyar nyelv nagyszótára: Elkészült az 1772 és 2010 közötti szövegeket tartalmazó egységes, a szövegegyesekhez bibliográfiai adatokat rendelő XML formátumú, több mint 10 százalékkal megnőtt *Magyar történelmi szövegtár*, majd abból a belső használatra szánt *nfo* formátumú kereshető változat. Elkészült mintegy 1370 új és 1100 szerkesztett, szaklektorált, valamint morfológiailag kódolt szócikk a *di-el* kezdetű anyagból. Elkészült az *f* betűs címszólista

a *fel* igekötő végéig, a *g* és a *gy* betűs címszólista, valamint a *h* betűs listának a hetedrésze. Etimológiai szótár: Megtörtént a magyarra fordított EWUng.-szócikkek etimológiai részeiben az adatok ellenőrzése és kiegészítése. Meghatározott forráskörből megtörtént a releváns adatok kigyűjtése. Befejeződött a lefordított teljes szótári anyag konvertálása XML formátumba, valamint az `uesz2.dtd` kialakítása. Megtörtént az *a* és *b* kezdőbetűs szócikkek szerkesztői átdolgozása, a szócikkek végső formájának a kialakítása. Mindkét készülőben levő szótárnak kiemelt jelentősége van nyelvünk, azaz egyik legfontosabb kulturális örökségünk jelenének és múltjának feltérképezésében és hozzáférhetővé tételében mind a tudomány, mind a művelt nagyközönség számára.

Nyelvi tanácsadás

A folyamatosan működő szolgálat 2015-ben összesen közel 7000 helyesírási, nyelvhasználati illetve névadással kapcsolatos megkeresésre válaszolt. A nyelvművelő kutatócsoport egy munkatársa szerkesztője volt *A magyar helyesírás szabályai* 12. kiadásának, mely több éven át tartó munkálatok eredményeképpen a múlt évben jelent meg. A sajtóbemutatót kiemelt érdeklődés követte, a nyelvi tanácsadó szolgálathoz érkező kérdések témájában is érzékelhető a helyesírás iránt megmutatkozó megnövekedett érdeklődés.

Nyelvtudományi innováció és fejlesztés

Nyelvtechnológia

Nyelvtechnológiai kutatócsoport: Elindult a *Nyílt, integrált magyar nyelvtechnológiai kutatási infrastruktúra fejlesztése (INFRA2)* projekt, mely egy magyar nyelvtechnológiai elemzőkészlet keretrendszer kifejlesztését, eszközök és erőforrások sztenderdizációját tűzte ki célul. Első évében elkészült egy nyílt alkalmazásokra épülő nagy lefedettségű és nagy sebességű morfológiai elemző prototípus, valamint a program mondatra bontó modulja. Lezárult az ECOINNO projekt, megnyílt az ökoinnovációs szolgáltatások és igények dinamikus illesztésére szolgáló portál (www.ecoinno.hu), mely az érdeklődő vállalkozások számára automatikusan közvetít ki a tevékenységükhöz illeszkedő olyan korszerű zöldtechnológiákat, melyek segítségével energiatakarékosabbá és környezettudatosabbá tehetik tevékenységüket. Jelentős méretű párhuzamos és összevethető illetve egynyelvű korpuszok készültek veszélyeztetett finnugor nyelvekre. A *Magyar WordNet*, egy olyan elektronikus szótár, amely a szavakhoz nem csak definíciókat, hanem szinonimákat és egyéb kapcsolódó fogalmakat is társít, alkalmassá vált arra, hogy bekerülhessen a linked open data közösség tagjai közé. A legfrissebb változat teljes anyaga szabadon hozzáférhető a <https://github.com/dlt-rilmta/huwn> címen. Lezárult a szlovák nyelv online oktatását megvalósító *slovaque.eu* projekt, elkészült a portál új arculata és az új tartalmak magyar fordítása. A kutatócsoport workshopot szervezett az ELRC (Európai Nyelvi Erőforrások Koordinációja) projekt keretében közigazgatási és kormányzati szereplők részére, akik két- vagy többnyelvű szövegeikkel hozzá tudnak járulni az Európai Bizottság által újjá indított automatizált fordítóplatform (CEF.AT) hatékonyságának növeléséhez és a későbbiekben felhasználói lesznek a CEF.AT-nek. Elindult a Nemzeti Korpuszportál, melynek célja minél több magyar nyelvű, online lekérdezővel bíró korpusz összegyűjtése és közös ponton elérhetővé tétele (<http://corpus.nytud.hu/nkp/>). Matematikai nyelvészeti kutatócsoport: Az INFRA2 projekt keretében megkezdődött egy nyílt beszédarchívum kialakítása, a szükséges beszédfeldolgozó eszközök fejlesztésével együtt, amely elsősorban magyar nyelvű hanganyagok nyilvános, illetve kutatási célú hozzáférését teszi lehetővé. Angol és magyar nyelvre elkészültek a *4lang* szemantikai rendszer fő részei: a természetes nyelvi bemenethez automatikusan jelentésreprezentációt rendelő modul és az egynyelvű szótárak meghatározásából definíciós gráfokat előállító modul. A rendszer sikeresen szerepelt nemzetközi versenyen. Az EFNILEX projekt idején, záró szakaszában a szavak többértelműségének problémája állt a kutatás középpontjában.

Beszédtechnológia

Nemzetközileg is jelentős az immár 319 órányi felvételt tartalmazó BEA spontánbeszéd-adatbázis 394 adatközlővel, 32 szakasz-, szó- és hangszinten annotált felvétellel és az információs adattáblával. Elkészült az adatbázis saját fejlesztésű honlapja is, amely részletes információkkal szolgál az adatbázisról: <http://beszeltnyelviadatbazis.nytud.hu/>. Fontos további eredmény az angol mint idegen nyelv használatát tükröző *HunEng* adatbázis fejlesztése (30 órányi anyag, 56 beszélő mindkét nyelven, 30 annotált felvétel), melyet a tervek szerint szintén nyilvános elérésűvé tesznek majd. A beszédtechnológiai alkalmazások fontos eredményeként megvalósítottak egy komplett beszélőfelismerő rendszert, amely automata és félautomata üzemmódban is képes működni. Ez jelentős eredmény a gyakorlati alkalmazás szempontjából (elsősorban a kriminalisztikai fonetikában).

b) Tudomány és társadalom

Az intézet önálló **szakmai információs központként** működik, ennek központi eszköze a honlap, melyet havonta átlagosan 51 000 alkalommal kerestek fel. A honlapon a szélesebb közönség érdeklődésére is számot tartó publikációkat kínálnak nyilvános olvasásra, letöltésre, a *NyelvészInfo* elektronikus levelező rendszer pedig 575 külső címre továbbít rendszeresen információkat tudományos programokról, konferenciákról, pályázatokról és más aktuális témákról. Az intézet gondolja a honlapjához részlegesen kötődő, de önálló webhelyként üzemelő *Nyelvészeti Portált* (<http://www.nytud.hu/portal/index.html>) is.

A **könyvtár**, mint a nyelvtudományok szakkönyvtára, kiemelt tudományos szolgáltatást végez. Fő feladata, hogy szolgáltatásaival segítse a fenntartó intézet tudományos kutatóinak munkáját; gondoskodik a kutatóintézeti kutatást elősegítő hazai és nemzetközi szakirodalom gyűjtéséről. Szervezi és koordinálja az intézet szellemi termékeinek (publikációk, adatbázisok stb.) elektronikus közzétételét.

Nyilvános elérésű adatbázisok

Az intézetben fejlesztett és készülő nyelvi adatbázisok, többek között az anyanyelv iránti általános érdeklődés következtében is, széles körű társadalmi figyelemre tartanak számot (a *Magyar Nemzeti Szövegtár*nak például már több mint 10 000 regisztrált felhasználója van, akik 2015-ben mintegy 95 000 lekérdezést futtattak). Ezek az adatbázisok az anyanyelvi kulturális örökség digitális formában őrzött részei, melyek referenciapontként szolgálnak nemcsak a tudományos kutatásban, hanem a közgondolkodásban, az anyanyelv iránt érdeklődők körében is. A legfontosabb nyilvános elérésű adatbázisok:

- *Magyar Nemzeti Szövegtár* (<http://clara.nytud.hu/mnsz2-dev/>): mai magyar írott köznyelvi minta.
- *Uralonet* (<http://www.uralonet.nytud.hu>): az uráli nyelvek internetes etimológiai adatbázisa, amely kutatási és oktatási célokat egyaránt szolgál.
- *Magyar Generatív Történeti Szintaxis – ómagyar nyelvemléki adatbázis* (<http://omagyarkorpusz.nytud.hu>): a teljes ómagyar nyelvemléki anyagot feldolgozó nyelvi adatbázis mintegy 2,2 millió szónyi anyaggal.
- *Magyar történeti szövegtár* (<http://www.nytud.hu/hhc>): kb. 27 millió szavas nyelvtörténeti szövegadatbázis (1772–2010) internetes keresőfelülettel.
- *A magyar nyelv nagyszótárának forrás- és névjegyzéke* (<http://nszt.nytud.hu/forr.php>): kb. 38 000 tételt tartalmaz.
- *BEA magyar spontán beszéd adatbázis* (<http://www.nytud.hu/adatb/bea/index.html>): mai budapesti beszélők beszédét rögzítő többfunkciós spontán beszéd adatbázis.

- A *Budapesti Szociolingvisztikai Interjú (BUSZI)* (<http://buszi.nytud.hu/>): egy a budapesti lakosok reprezentatív mintáján végzett nagyszabású magnetofonos felmérés anyaga a magyar nyelv Budapesten beszélt változatáról.

Közhasznú tudományos szolgáltatások, közönségszolgálati munka

A korábban is meglévő telefonos, illetve e-mailes közönségszolgálatot egészíti ki a mai kor követelményeinek megfelelően két online felület. Az immár két éve üzemelő *Helyesírási tanácsadó portál* (helyesiras.mta.hu), amelyet egy szakmai felmérés a legjobb tanácsadó eszköznek ítélt, központi forrása lett a magyar helyesírás területein való tájékozódásnak. 2015-ben több mint 2 millió alkalommal adott tanácsot, a látogatók száma elérte a 860 ezret. A hozzá kapcsolódó *Helyes* blog, mely már több mint két éve folytat ismeretterjesztő tevékenységet, a Kut@tók a Neten által szervezett Kutatói Blog, Web- és Facebook-oldal Találkozó harmadik helyezést ért el. Az INFRA2 projektben készülő infrastruktúra pedig alkalmas lesz arra, hogy kiszolgálja a magyar nyelvű szövegekkel vagy beszéddel foglalkozó kutatókon túl az érdeklődőket és a nyelvtechnológiát használó ipari alkalmazások széles körét is. Az intézet honlapján elérhető az adható utónevek folyamatosan frissített adatbázisa. A fonetikatörténeti állandó kiállítást pedig mintegy 150-en nézték meg, akiknek bemutató vezetést tartottak.

Tudománynépszerűsítés, ismeretterjesztés

Az intézet a legkülönbözőbb módokon és csatornákon áll folyamatos kapcsolatban a társadalom jelentős rétegeivel. 2015-ben is szerveztek **a szélesebb közönséghez szóló kiemelt tudományos rendezvényeket:**

- A Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából „A nyelvtudomány technológiai alapú evolúciója” címmel az intézet munkatársai előadásorozatot tartottak az MTA Székházban. Az előadások az új technológiáknak a nyelvtudomány különböző területeinek fejlődésében betöltött szerepéről szóltak. A program alapján cikkösszeállítás készül a *Magyar Tudomány* számára. (2015. november 10.)
- A Magyar Tudomány Ünnepe kapcsán a *Kutatóhelyek tárt kapukkal* programsorozat keretében nyílt napot szerveztek az intézetben „Digitális és kísérletes nyelvészet testközelből” címmel (2015. november 26.), ahol érdekes programokba, demonstrációkba vonták be az érdeklődőket a kísérletes nyelvészet, a nyelvtörténet és a nyelvi tanácsadás területén.

A Kossuth Rádió *A hely* című műsora (<http://www.mediaklikk.hu/2015/02/04/a-hely-nyelvtudomanyi-intezet-1-resz>) három adásában mutatta be az intézetet, az ott folyó munkálatokat, melyben (többek között) szó esett a nyelvelméleti és nyelvtörténeti kutatásokról, a kísérletes, a BEA adatbázisról, a nagyszótári munkálatokról, valamint az online nyelvi-helyesírási tanácsadásról. Kiemelt megjelenésük volt a magyar nyelv napja alkalmából az Európa Rádióban (<http://www.refradio.eu/radio/euradio>) készített többrészes interjú a mai magyar nyelv állapotáról, a nyelvhasználat és a stílus változási tendenciáiról, az új helyesírási szabályzatról, az irodalmi nyelvről. A Lánchíd Rádió *Kalauz* című műsorában az elméleti és kísérletes nyelvészetéről adtak interjút. Az intézet egy munkatársa állandó vendég a Lánchíd Rádió nyelvi, nyelvészeti ismeretterjesztéssel foglalkozó műsorában, és nyelvhelyességi kurzust tart a Mária Rádió szerkesztőinek. Egy másik munkatárs állandó szakértőként és műsorvezetőként vesz részt a Klubrádió *Szósztáyr* c. nyelvi műsorában, egy további pedig 8 ismeretterjesztő előadást tartott a Magyar Katolikus Rádióban.

Az intézet kutatói tevékenyen részt vesznek (mind az intézet szervezte keretek között, mind egyénileg) a **tudománynépszerűsítésben**, valamint a társadalom széles rétegeiben elharapódzó nyelvészeti tévhitek és a nyelvi előítéletek felszámolását célzó munkában: tudománynépszerűsítő-ismeretterjesztő előadásokat tartottak, a *nyest.hu* internetes portálon számos nyelvészeti ismeretterjesztő írást tettek közzé, amelyek közül sok új tudományos eredményeket tartalmaz a legszélesebb nagyközönség számára érthető módon, jelentősen hozzájárulva ahhoz,

hogy a társadalom reális képet kapjon a nyelvészet különböző területeiről, elfogadott módszertanáról és eredményeiről. Ismeretterjesztő cikkek sorát írták továbbá az *Édes Anyanyelvünk*, a *Magyar Nyelv*, az *e-nyelvmagazin.hu*, a *No Kredit Magazin* számára.

Előadáson mutatták be az INNET-projekt keretében készült, a veszélyeztetett nyelveket, nyelvi diverzitást stb. bemutató honlapot a „Reformáció és oktatás – Evangélikus iskolák magyartanári konferenciája” című rendezvényen. Ugyancsak előadást és igen sikeres kvízt tartottak az Országos Idegen nyelvű Könyvtár nyílt napján „Amit nem tanítunk a nyelvről” címmel. Ismeretterjesztő előadás hangzott el Eszéken a Zrínyi Magyar Kultúrkörben a magyar nyelvemlékekről, a PPKE „Mire való a bölcsészettudomány” c. nyilvános előadássorozatában „Mire jó a nyelvészet” címmel, valamint a Hinga Művelődési Egyesület „A Színjátás a természetben – természet a színjátásban” című projektjének (Nosza, Szerbia) keretein belül „Medvekultur: színjátás az obi-ugor kultúrában” címmel. A Soroksári Német Nemzetiségi Önkormányzattal együttműködésben segédkeztek a soroksári sváb identitás vizsgálata, revitalizációs tevékenység, hagyományéltető program szervezésében. Rendszeresen szervezik és segítik a Reguly Társaság tevékenységét. Ezekon kívül a szakmailag érintett munkatársak rendszeresen tartanak előadásokat a magyar „NLP meetup”-on az általuk fejlesztett nyelvtchnológiai eszközökről és erőforrásokról.

Elkészült egy, a közoktatásban tanároknak és diákoknak szánt, az alapfogalmakat közérthetően tárgyaló ismeretterjesztő összefoglalás a nyelvrokonságról és a nyelvhasznítás módszereiről az intézet Finnugor és Nyelvtörténeti Osztályának honlapjára.

Egy munkatárs az Erasmus Kollégium munkájában és a Nemzetközi Nyelvészeti Diákolimpia szervezésében, egy másik pedig a Magyar Nyelvészeti Diákolimpia szervezésében vett részt.

A tudomány és a társadalom közti párbeszédet szolgálja a Nyelvművelő és Nyelvi Tanácsadó Kutatócsoport tevékenységköre: nyelvi tanácsadás, nyelvi ismeretterjesztés, a helyesírás gondozása, az utónév-szakvéleményezés folyamata. Lehetőség volt az alapvető tudományos ismeretek átadására, a nyelvi babonák, sztereotípiák, a nyelvi stigmatizáció negatív hatásának csökkentésére. Az intézet ad otthont a Nyelvhelyességi Tanácsadó Testület titkárságának is.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi K+F kapcsolatai 2015-ben

Hazai együttműködések

2015-ben a következő hazai partnerekkel jöttek létre új kapcsolatok:

- A Számítógépes Latin Dialektológiai *Lendület* Kutatócsoport az ELTE BTK Latin Tanszékével együttműködésben építi a császárkori latin feliratok számítógépes nyelvtörténeti adatbázisát (<http://lldb.elte.hu/>).
- Együttműködés kezdődött az MTA TTK Agyi Képző Központtal. Téma: A mondat és a prozódia interakciójának EKP korrelatívumai beágyazott mondatok esetében.
- Együttműködés kezdődött az MTA Természettudományi Kutatóközpont Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézetével az OTKA 115385 projektum keretein belül, a korai nyelvfejlődés sikerességét előrejelző neuro-kognitív markerek felderítése.
- Együttműködés kezdődött a Debreceni Egyetem Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékével a multimodális kommunikáció időszerkezete témában az OTKA 116938-as projektum keretein belül. A kommunikatív aktusok gépi tanulási módszerekkel történő felismerését kutatják közösen.
- Stratégiai partnerségi megállapodás jött létre a HBH Stratégia és Fejlesztés Kft.-vel MTA H2020 felkészülés támogatására, a következő pályázati célokkal: projekt előkészítő pályázat benyújtása a DUNA START programhoz (kutatások a munkaerő-mobilitás nyelvi kihívásainak és szükségleteinek feltárására); TWINNING/TAIEX támogatású projektum generálása az ukrainai II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola számára a kétnyel-

vű oktatások terén; pályázat előkészítése a Danube Transnational Programme első fordulójának pályázatára, *Mind Your Language – Valorising Language-driven heritage in the Danube Region – MILA* címmel.

- E Duna-régiós program keretében, melynek célja a régió diaszpóra nyelveit használó közösségek, a nyelv és a gazdasági, kulturális erőforrások összefüggéseinek vizsgálata, együttműködés kezdődött számos egyetemmel és önkormányzattal.
- Stratégiai partnerségi megállapodás jött létre a Magyar Jelnyelvtudományi Egyesülettel a magyar jelnyelv kutatására és fejlesztésére.
- Együttműködési megállapodást kötöttek számos iskolával a TÁMOP és a kapcsolódó szakmódszertani pályázat keretein belül, a jelnyelvi törvény által előírt bilingvális oktatás feltételrendszerének megteremtésére, az intézetben folyó *JelEsély* projektumban létrehozott eszközök (jelnyelvi nyelvtan, szótár stb.) felhasználásával, a szükséges tananyagok előállítására és tesztelésére. Az együttműködés keretében a jelnyelvi, magyar nyelvi kompetenciák anyanyelvalapú felmérése mellett módszertani és nyelvvideológiai vizsgálatok is folynak.

Felsőoktatás

Az intézet immár 25. éve működteti folyamatosan (az ELTE-vel közösen) az ELTE–MTA Elméleti Nyelvészet (alap- és mester)szakot és doktori programot, gondoskodik a kurzusok megtartásáról, a tutorizálásról, szakdolgozati és doktori disszertáció témavezetéséről. Emellett számos felsőoktatási intézményben oktattak az intézet munkatársai: ELTE BTK: Fonetikai Tanszék, Kínai Tanszék, Latin Tanszék, Mai Magyar Nyelvi Tanszék, Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai és Dialektológiai Tanszék, valamint a kar Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Programja, Nyelvtudományi Doktori Iskolája, PPKE BTK: Magyar Nyelvészeti Tanszék, a PPKE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolája; PPKE ITK; SZTE BTK: Angol-Amerikai Intézet, Finnugor Nyelvtudományi Tanszék, valamint a SZTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolája, ezen belül az Elméleti nyelvészeti és Uralisztika doktori programja; KRE BTK Magyar Nyelvtudományi Tanszék; SOTE Nyelvi Kommunikációs Igazgatósága, valamint az eszéki Strossmayer Egyetem. Doktori iskolát 2 munkatárs vezetett.

Tudományos fokozat: 4 munkatárs szerzett a beszámolási időszakban PhD fokozatot.

Az intézet munkatársai tevékenyen részt vesznek a hazai tudományos közéletben: a kutatók több mint 50 hazai konferencián és egyéb tudományos rendezvényen közel 80 előadást tartottak. Az intézet munkatársai az alábbi hazai testületek munkájában vettek részt: az Akadémiai Kutatóintézetek Tanácsa Társadalom-, Gazdaság- és Humán Tudományi Szakbizottsága, Anyanyelvápolók Szövetsége, a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj Kuratóriuma I. szakértői kollégiuma, HUNRA Magyar Olvasástársaság, a MAB Plénuma és Bölcsészettudományi Bizottsága, Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete, Magyar Logopédusok Szakmai Szövetsége, Magyar Nyelvtudományi Társaság, az MTA Nyelvtudományi Bizottsága, Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottsága, Szótári Munkabizottsága, Magyar Nyelvi Munkabizottsága, Orvosi Nyelvi Munkabizottsága, Orientalisztikai Bizottsága, Uráli Nyelvészeti Munkabizottsága, Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottsága, az MTA Nyelvhelyességi Tanácsadó Testülete, a Nemzetközi Finnugor Kongresszusok Magyar Nemzeti Bizottsága, az Ókortudományi Társaság, a PPKE Doktori Tanácsa és Habilitációs Bizottsága, Pragmatika Centrum Országos Kutatóközpont, az SZTE Tudományos Tanácsa, Habilitációs Bizottsága és Doktori Tanácsa, a PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszéke Nyelvi Műhelye, Szemere Gyula anyanyelv-pedagógiai kutatócsoport, valamint Termini Egyesület.

Nemzetközi együttműködések

Az intézet számos külföldi intézménnyel működik együtt, évek óta egyre több nemzetközi kapcsolatot létesítenek. A beszámolási évben a következő új együttműködések kötöttek:

- A brnói Masaryk Egyetem Klasszika–Filológia Tanszékével kezdődött együttműködés, ahonnan két oktató, négy doktorandusz és egy mesterszakos hallgató kapcsolódott be a Számítógépes Latin Dialektológiai Kutatócsoport adatgyűjtési, adatrögzítési munkálataiba. A Kutatócsoport vezetője két alkalommal tartott rövid kurzust Brnóban a cseh munkatársaknak.
- Az INFRA2 projektben készülő magyar morfológiai elemző kapcsán szoros kapcsolat alakult ki a kutatócsoport és a Dublin City University valamint a University of Tromsø morfológiával foglalkozó kutatói között. További együttműködő még az AITIA Zrt., az MTA–PPKE Magyar Nyelvtechnológiai Kutatócsoport és az SZTE Informatikai Tanszék-csoportja. 2015-ben Budapest adott helyet egy közös workshopnak.
- A 30 ország részvételével zajló Európai Nyelvi Erőforrások Koordinációja (ELRC) projekt keretében Budapesten került sor egy kormányzati szereplők részére megrendezett workshopra.
- Német partnercégekkel közös nyelvtechnológiai munkálatban vettek részt: A TenBetterPages GmbH, illetve a BuildingRadar GmbH részére végeztek különböző nyelvtechnológiai fejlesztéseket.
- Együtt dolgoztak a müncheni Ludwig-Maximilians-Universität Institut für Assyriologie und Hethitologie *Digitales philologisch-etymologisches Wörterbuch der altkleinasiatischen Kleinkorpussprachen* elnevezésű projektumában az ékírásos luvi, a kár és a sidéi szókincs, valamint a hettita és az óasszír nyelv luvi jövevényszavainak feldolgozásában.
- Együttműködtek az Újvidéki Egyetemmel egy MTA Domus Ösztöndíj keretein belül a vajdasági magyar nyelv szociolingvisztikai kutatásában.

Tudományos rendezvények szervezése

Az intézet által rendezett események:

IX. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia (Budapest, február); Jelnyelvi kutatások és az oktatás: Nemzetközi oktatási workshop (Budapest, február); *Projection and representation in syntactic theory* (Budapest, június); *HFST workshop* (Budapest, június); *Linguistic and Cognitive Aspects of Quantification* (Budapest, október); A Magyar Tudomány Ünnepe 2015: *A nyelvtudomány technológiai alapú evolúciója* (Budapest, MTA Székház, november); A Magyar Tudomány Ünnepe 2015 – Kutatóintézetek tárt kapukkal: *Digitális és kísérletes nyelvészet testközelből* címmel (Budapest, november). A Magyar Szemantikusok Asztaltársasága (MASZAT) címmel havonkénti előadásorozatot szervezett neves külföldi és hazai előadók és diákok bevonásával.

Az intézet közreműködésével szervezett rendezvények:

Sing Languages – Mother Tongues: Access to self-expression, insight and opportunities (Budapest, február); *Színház – dráma – iskola* (Budapest, február); *A magyar nyelv és irodalom érettségi vizsga 10 éve (2005–2015)* (Budapest, március); *Generative Syntax in the 21st Century: The Road Ahead* (Athén, május); *VIII. „Tudatosság a kommunikációban” konferencia és IV. Vályi András anyanyelv-pedagógiai konferencia* (Eger, május); *Névtan és terminológia 4. „Személynevek és államigazgatás”* (Budapest, június); *Syntactic Structure of Uralic Languages* (Oulu, augusztus); *5th Central European Conference in Linguistics for Postgraduate Students* (Olomouc, szeptember); *Mercator Network Partner Meeting and Workshop* (Budapest, szeptember); *Everyday Multilingualism, Sustainable Linguistic Diversity and Multi^N-Engagement* (Budapest, szeptember); *LEARNMe roundtable – White Paper Open Discussion* (Budapest, szeptember); *Budapesti ELRC workshop* (Budapest, november); *A nyelvi variáció szociokulturális aspektusai az észt és a magyar nyelvterületen* (Budapest, december).

A Szótári Munkabizottság titkáráként egy munkatárs részt vett a munkabizottság által meghirdetett „Kiváló Magyar Szótár” díjért kiírt pályázat szervezésében és lebonyolításában, valamint a X. Szótárnapon *Szótárírás a Kárpát-medencében. A magyar és a szomszédos országok többségi nyelveinek kétnyelvű szótárjai* címmel a Nyelvtudományi Intézetben rendezett konferencia megszervezésében.

Az intézet munkatársai (**fő- vagy sorozat**)**szerkesztők**, illetve **szerkesztőbizottsági tagok** a következő folyóiratoknál, sorozatoknál: *Acta Linguistica Hungarica, Alkalmazott Nyelvtudomány, Általános Nyelvészeti Tanulmányok, Antik Tanulmányok, Approaches to Hungarian, Beszédkutatás, Comprehensive Grammar Resources, Édes Anyanyelvünk, Finno-Ugric Languages and Linguistics, Govor, International Journal of Chinese Linguistics, Journal of the International Phonetic Association, Lexikográfiai Füzetek, Linguistic Inquiry, Linguistics, LingDok: Nyelvészdoktoranduszok Dolgozatai, Magyar Nyelv, Magyar Nyelvőr, Magyartanítás, Mémoires de la Société Finno-Ogriennes, Natural Language & Linguistic Theory, Névtani Értesítő, Nyelvtudomány, Nyelvtudományi Közlemények, Syntax, The Phonetician, The Linguistic Review, Theoretical Linguistics, Ural-Altaiic Studies.*

Egyes munkatársak tagjai a következő **kiemelt nemzetközi tudományos testületeknek**: Academia Europaea, Association for Computational Linguistics; European Academic Network on Romani Studies, International Council of Onomastic Sciences, International Committee of Finno-Ugric Congresses, Science Europe Committee for Humanities, Société Internationale pour l'Étude du Latin Vulgaire et Tardif. Mások vezető szerepet töltenek be jelentős nemzetközi szakmai szervezetekben: egy munkatárs két nemzetközi tudományos szervezet (European Association of Chinese Linguistics, Linguistic Politeness Research Group) elnökségének, egy másik pedig az International Association of Chinese Linguistics elnökségének (executive committee) tagja. Egy munkatárs az International Society of Phonetic Sciences (ISPhS) főtíkára.

Vendéglőadók a Nyelvtudományi Intézetben: Az év során számos külföldi kutató látogatott el intézetünkbe, közülük előadást tartottak: **január 8.** Fodor Brigitta (Stony Brook University), Szeredi Dániel (New York University); **január 27.** Éva Buchi (CNRS/ATILF), Clemens Mayr (ZAS, Berlin); **január 29.** Craig Roberts (Ohio State University); **február 17.** Remus Gergel (University of Graz); **február 19.** Ritva Takkinen (University of Jyväskylä), Minna Suni (University of Jyväskylä); **február 26.** Marcus Kracht (University of Bielefeld); **március 26.** Mariapaola D'Imperio (Aix-Marseille Université); **április 21.** Uwe Reichel (Ludwig-Maximilians-Universität München), Felicitas Kleber (Ludwig-Maximilians-Universität München); **április 28.** Tjeerd de Graaf (Fryske Akademy); **április 30.** Marian Zouhar (Institute of Philosophy, Slovak Academy of Sciences); **május 20.** Ora Matushansky (Utrecht University), Hans Kamp (IMS Stuttgart); **június 11.** Hindrik Sijens (Fryske Akademy); **június 16.** Bacskai-Atkari Julia (University of Potsdam); **június 23.** Hideki Kishimoto (Kobe University); **június 30.** Csirmaz Anikó (University of Utah); **szeptember 15.** Gisbert Fanselow (University of Potsdam); **október 27.** Wagner-Nagy Beáta (University of Hamburg), Matti Miestamo (University of Helsinki); **október 29.** Andreas Blümel (University of Göttingen); **november 24.** Marcin Wągiel (Palacky University, Olomouc); **november 26.** Jeffrey Parrott (Palacky University, Olomouc), Brian Leahy (University of Konstanz); **december 10.** Karl Pajusalu (University of Tartu); **december 17.** Vladimir Benko (Slovak Academy of Sciences).

Az intézet munkatársai több külföldi egyetemen és kutatóintézetben tartottak **meghívottként előadást**: a Bielefeldi Egyetemen, a Groningeni Egyetemen; a Leideni Egyetemen, valamint a Potsdami Egyetemen.

A kutatók számos **nemzetközi konferencián, rendezvényen tartottak előadásokat: január:** 1st International Workshop on Computational Linguistics for Uralic Languages, Tromsø; 12th Old World Conference in Phonology, Barcelona; Budapest CEU Conference on Cognitive Development, Budapest; Conference of the Student Organization of Linguistics in Europe 23, Párizs; Language in Context: An Ecological Turn in Embodied Language, London; **február:** 4th International Postgraduate Conference on Language and Cognition, Vigo; Jelnyelvi kutatások és az oktatás: Nemzetközi oktatási workshop, Budapest; Sign Languages – Mother Tongues, Budapest; **március:** 3rd International Conference on English Studies, Újvidék; 37th Annual Meeting of the German Linguistics Society, Lipcse; DiscourseNet15: Discourses of Culture – Cultures of Discourse, Belgrád; Digging into Signs Workshop, London; „Húsz év múlva” – Hungarológiai Konferencia, Zágráb; Nyelvi és kulturális sokszínűség Kelet-Közép-Európában: érték és kihívások, Beregszász; Penn Linguistics Colloquium, Pennsylvania; Redrawing Pragmasemantic Borders, Groningen; **április:** 3rd LEARNme Workshop, Barcelona; 7th Łódź Symposium: New Developments in Linguistic Pragmatics, Łódź; Budapest Conference on Projections and Representations in Syntactic Theory, Budapest; Generative Linguistics in the Old World 38, Párizs; Kolloquium zum Alten Orient, München; Prosody of Finno-Ugric Languages, Tartu; Workshop on Identity and Interaction, Łódź; **május:** 12th International Conference on the Structure of Hungarian, Leiden; XV. International Conference on Minority Languages, Belgrád; XVI. Jornadas Iberoamericanas, Pécs; 17th Diachronic Generative Syntax Conference, Reykjavík; 23rd Manchester Phonology Meeting, Manchester; Cambridge Comparative Syntax, Cambridge; Croatian Syntactic Days: Noun Phrase, Osijek; European CPOLO Congress, Firenze; Government Phonology Roundtable 2015, Bécs; The Bridges of Media Education VII, Újvidék; Újdonságok a szemantikai és pragmatikai kutatásokban, Szeged; Workshop on Speech Act Theory, Berlin; **június:** 1st International Conference on Prosodic Studies: Challenges and Prospects, Tianjin; 4th Joint Conference on Lexical and Computational Semantics, Denver; 9th International Workshop on Semantic Evaluation, Denver; Budapest Linguistics Conference 2015; Digital Humanities Conference Benelux, Antwerpen; Formal and Experimental Pragmatics, Berlin; Phonetics and Phonology in Europe 2015, Cambridge; The Aegean and the Levant at the Turn of the Bronze and Iron Ages II, Varsó; The Foundations of Linguistics: Languages as Abstract Objects Workshop, Braunschweig; **július:** 3rd International Symposium: Micro-Analysis of Online Data, Zürich; 11th Biennial International of CAFIC, Hong Kong; 14th Conference of the International Pragmatics Association, Antwerpen; 17th World Congress of the World Federation of the Deaf, Isztambul; 21st International Conference of IAICS, Hong Kong; 22nd International Conference on Historical Linguistics, Nápoly; 22nd International Congress on the Education of the Deaf, Athén; International Workshop on Verb Second, Wuppertal; Mathematics of Language 14, Chicago; The precursors of Proto-Indo-European: the Indo-Hittite and the Indo-Uralic hypotheses, Leiden; Ugra Global Expert Meeting on Multilingualism in Cyberspace, Hanti-Manszijszk; **augusztus:** 11th International Congress of Egyptologists, Firenze; 12th International Congress for Finno-Ugric Studies, Oulu; 23rd Annual Meeting of the International Association of Chinese Linguistics, Szöul; International Congress on Phonetic Sciences, Glasgow; **szeptember:** 5th Central European Conference in Linguistics for Postgraduate Students, Olomouc; 6th Workshop on Computational Approaches to Subjectivity, Sentiment and Social Media Analysis, Lisszabon; 9th Conference of the European Association of Chinese Linguistics, Stuttgart; 18th International Conference on Text Speech and Dialogue, Pilsen; 48th Annual Meeting of the Societas Linguistica Europaea, Leiden; 100 Jahre Entzifferung des Hethitischen – Morphosyntaktische Kategorien in Sprachgeschichte und Forschung, Marburg; Generative Approaches to Language Acquisition, Nantes; Everyday Multilingualism, Sustainable Linguistic Diversity and Multi^N-

Engagement, Budapest; International symposium on monolingual and bilingual speech, Chania; Interspeech 2015, Drezda; LEARNme Roundtable, Budapest; Mercator Network Partner Meeting and Workshop, Budapest; SinFonIJA 8, Ljubljana; Workshop on History of Speech Communication Sciences, Drezda; A nyelvi közösség perspektívája, Nagyvárad; Everyday Multilingualism, Sustainable Linguistic Diversity and MultiN-Engagement, Budapest; **október:** 1st International Forum on Chinese Language, Literature and Culture, Budapest; 6th IEEE International Conference on Cognitive Infocommunications, Győr; 14th China Pragmatics Conference, Hefei; 18th International COCOSDA/CASLRE Conference, Shanghai; 22nd ITS World Congress, Bordeaux; Annual Meeting on Phonology 2015, Vancouver; IGDAL 2015, Tel-Aviv; Linguistics Beyond and Within 2015, Lublin; Symposium of Intervention in Chinese, Guangdong; The International Conference on Semantic Web Business and Innovation, Sierre; Textiles in Ritual and Cultic Practices in the Ancient Near East from the Third to the First Millennium BC, Koppenhága; Workshop on Linguistic and Cognitive Aspects of Quantification, Budapest; **november:** 6th International Roundtable of the Journal *Contemporary Linguistics*, Szucsou; Boston University Conference on Language Development 40, Boston; Hrozný and Hittite: The First Hundred Years, Prága; Impoliteness, Interpreting and Translation Symposium, Oslo; Masaryk University Colloquium, Brno; Syntax Workshop, Tromsø; TAU Workshop on Idioms, Potsdam; Völker und Sprachen. Kulturelle und linguistische Klassifikationen, München; Cel de-al XXV-lea Simpozionul Românilor din Ungaria, Gyula; **december:** A nyelvi variáció szociokulturális aspektusai az északi és a magyar nyelvterületen, Budapest; International Seminar on Verbal Aggression and Conflict, Agra.

IV. A 2015-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Hazai pályázatok

- MTA Lendület pályázat LP2015-1/2015: *Számítógépes Latin Dialektológiai Kutatócsoport*, Cél: A „Császárkori latin feliratok számítógépes nyelvtörténeti adatbázisa” (<http://lldb.elte.hu/>) c. OTKA-projekt keretében végzett kutatásoknak döntő impulzust adni, azokat kiteljesíteni. Hiánypótló számítógépes digitális nyelvtörténeti online adatbázis kiépítése a cél, amely szilárd elméleti háttérnek köszönhetően nemzetközi szinten alkalmas a latin dialektológia alapkérdéseinek megválaszolására. Az adatbázis segítségével megismerhetővé, leírhatóvá és vizualizálhatóvá válik a latin nyelv földrajzi tagolódása és annak időbeli változásai. Együttműködő partner: ELTE BTK Latin Tanszék. Támogatás: 100 M Ft.
- NKFIH ERC-HU_15: *Az uráli nyelvek mondattanának változása aszimmetrikus kontaktushelyzetben*. Cél: Annak vizsgálata, hogy alakul át az uráli SOV mondatszerkezet az SVO szerkezetű orosz hatására. Támogatás: 45 M Ft.
- NKFIH K 115922: *A kérdő mondatok és (speciális) használataik nyelvtana és pragmatikája*. Téma: A kérdő mondatok nyelvtanának és pragmatikájának a kutatása, empirikus adatokon alapuló formális modellek alkotása. Támogatás: 28,466 M Ft.
- NKFIH K 116938: *A multimodális kommunikáció időszerkezete*. Cél: A pályázat keretében a Debreceni Egyetemmel együttműködve a kommunikatív aktusok gépi tanulási módszerekkel történő felismerését kutatják. Támogatás: 16,281 M Ft.
- NKFIH K 116217: *Versengő szerkezetek a középmagyar élőnyelvben: változók elemzésén alapuló megközelítése*. A négy évre tervezett munkálat során grammatikai vizsgálatokra kerül sor a középmagyar korszak élőnyelvközeli regiszterében a nyelvi-nyelvhasználati változatokra, valamint az éppen zajló nyelvi változásokra koncentrálva. A változások elterjedésének elemzésekor fokozott figyelem irányul a szociolingvisztikai változókra. Az egyes nyelvi változók vizsgálata az egységesen alkalmazott kvantitatív módszerek és a változószabály-elemző alkalmazás segítségével hangolódik össze. A projektum nyelvi

anyagát a morfológiailag elemzett középmagyar kori *Történeti magánéleti korpusz* biztosítja, ennek grammatikai–szociolingvisztikai felhasználhatóságát is bizonyítva. Támogatás: 36,6 M Ft.

- MTA Posztdoktori Ösztöndíj: *Functional structure in Noun Phrases*. Cél: Könyv megírása a magyar főnévi csoport szerkezetéről. Támogatás: 7,2 M Ft
- MTA Posztdoktori Ösztöndíj: *Magyar gemináták a fonológia és a fonetika vetületében*. Cél: Az absztrakt fonológiai kategóriák alátámasztása fonetikai adatokkal, egyfajta nyelvspecifikus sajátosság igazolása. Az elemzések anyagát egy mássalhangzóosztály, a felpattanó zárhangok spontán beszédből származó realizációi alkotják, amelyeknek temporális és spektrális paramétereit veti össze a nyelvileg rövid és hosszú beszédhangok, illetve a különböző geminátatípusok esetében. Támogatás: 7,2 M Ft.
- MTA Bolyai János Kutatói Ösztöndíj (BO/00860/15/1). Téma: A korai tipikus és megkésett nyelvfejlődés hosszmetzeti vizsgálata a magyarban. Támogatás: kb. 4,5 M Ft.
- MTA Bolyai János Kutatói Ösztöndíj (BO/00484/15/1). Téma: A fajúmi kopt dialektus grammatikai rendszerének kutatása. Támogatás: kb. 4,5 M Ft.
- MTA pályázat: *Nyílt, integrált magyar nyelvtechnológiai kutatási infrastruktúra fejlesztése (INFRA2)* (IF-023/ 2015). E pályázat célja egy olyan nyílt forrású, szabadon hozzáférhető nyelvtechnológiai infrastruktúra kiépítése, melynek elemei a magyar nyelv gépi elemzésének alapvető eszközeit tartalmazzák egy integrált, szabványos keretben. Az elkészült infrastruktúra megfelelően szolgálja ki a magyar nyelvű szövegekkel vagy beszéddel foglalkozó kutatókat és a nyelvtechnológiát használó ipari alkalmazások széles körét. A kifejlesztett eszközök, erőforrások és keretrendszer kapcsolódjanak a stratégiai kutatási infrastruktúra státuszt elért HunCLARIN-on keresztül a CLARIN ERIC infrastruktúrába. Támogatás: 86,2 M Ft.
- MÖB-DAAD 65032: *A prozódiai szerkezet formája és funkciója a magyarban és a németben*. Téma: A prozódiai szerkezet vizsgálata két eltérő tipológiájú nyelvben, a magyarban és a németben. Támogatás: 0,976 M Ft
- TÁMOP forrásbevonás új feladatokra (MK1360/2015 (VI.2.)) a TÁMOP 5.4.6/B-13/1-2013-0001 számú pályázat többletfeladatainak elvégzésére. Támogatás: 100 M Ft.
- Az MTA Európai Unió és hazai kutatóintézeti pályázatok támogatása: A TÁMOP 5.4.6/B-13/1-2013-0001 és a KA2 MN_NL_LEARNMe pályázatok támogatása. Támogatás: 19,5 M Ft, illetve 1,5 M Ft.

Nemzetközi pályázatok

- Alexander von Humboldt Alapítvány: *A beszédaktusok és a beszélőalkalmazkodás összefüggéseinek vizsgálata*. Támogatás: 18,2 M Ft.
- Visegrádi Alap 11520112: *Everyday Multilingualism in Motion: Minority Language Research, Educational Practice and Policy*. Cél: a Mercator-projekt nagyszabású záró konferenciájának, valamint az abba ágyazott oktatási-módszertani workshopok, a jelenleg is működő interaktív internetes felület, illetőleg a mindehhez kapcsolódó szakmai anyagok előkészítésére és megvalósítására. Támogatás: 6000 EUR

V. A 2015-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

Borbély Anna: Studying sustainable bilingualism: comparing the choices of languages in Hungary's six bilingual national minorities. *INTERNATIONAL JOURNAL OF THE SOCIOLOGY OF LANGUAGE* 236: pp. 155–179. (2015)

Dékány Éva: The syntax of anaphoric possessives in Hungarian. *NATURAL LANGUAGE & LINGUISTIC THEORY* 33:(4) pp. 1121–1168. (2015)

Den Dikken, Marcel: Raising The Subject of the 'Object-Of' Relation. *MIT Working Papers in Linguistics* 77: pp. 85–98. (2015)

- É. Kiss Katalin, Surányi Balázs, Dékány Éva** (szerk.) *Approaches to Hungarian 14: Papers from the 2013 Piliscsaba Conference*. Amsterdam: John Benjamins, 2015. (ISBN: 978 90 272 04 844) benne: *Alberti Gábor, Farkas Judit, Szabó Veronika*: Arguments for Arguments in the Complement Zone of the Hungarian Nominal Head 5–36; *Bárkányi Zsuzsanna, Kiss Zoltán*: Why do sonorants not voice in Hungarian? And why do they voice in Slovak? 65–94; *Dékány Éva, Hegedűs Veronika*: Word order variation in Hungarian PPs 95–120; *Den Dikken, Marcel*: On the morphosyntax of (in)alienably possessed noun phrases 121–145; *Gósy Mária, Siptár Péter*: Abstractness or complexity? The case of Hungarian /a:/ 147–166.
- Kenesei István** (főszerk.), **É. Kiss Katalin** (szerk.) *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXVII: Diakrón mondattani kutatások*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2015. 220 p. (ISBN: 978 963 05 9671 8) benne: *Bácskai-Atkári Júlia*: A kérdő modalitás jelölése a beágyazott poláris kérdésekben és viszonya a funkcionális bal perifériák történetéhez 13–46; *Bácskai-Atkári Júlia, Dékány Éva*: A vonatkozó névmások története a magyarban 47–70; *Bende-Farkas Ágnes*: Az univerzális kvantifikáció típusai az ómagyarban 71–106; *Egedi Barbara*: Változó struktúrák, versengő stratégiák: a mutató névmási módosítók esete 107–132; *É. Kiss Katalin*: Mondattani rekonstrukció nyelvi kövületekből 133–152; *Gugán Katalin*: És mégis: mozog? Tagadás és igemódosítók az ómagyarban és a középmagyarban 153–178; *Hegedűs Veronika*: A predikátummozgatás megszilárdulása: Az ige–igekötő szórend és igemódosítók az ómagyarban 179–200.
- Gärtner, Hans-Martin**: On Infinitivals Hosting Logophors: The Case of Icelandic. *NORDIC JOURNAL OF LINGUISTICS* 38: pp. 365–370. (2015)
- Gósy Mária, Horváth Viktória**: Speech processing in children with functional articulation disorders. *CLINICAL LINGUISTICS & PHONETICS* 29:(3) pp. 185–200. (2015)
- Gósy Mária, Vago, Robert M**: Compensatory lengthening in Hungarian VnC segments: Phonetic or phonological? In: Raimy Eric, Cairns Charles E (szerk.) *The segment in phonetics and phonology*. Oxford: Wiley–Blackwell, 2015. pp. 267–282. (ISBN: 978-1-118-55540-8)
- Horváth Csilla**: Old problems and new solutions: Teaching methods in the governmental and alternative Mansi educational institutions. *FINNISCH–UGRISCHE MITTEILUNGEN* 39: pp. 37–48. (2015)
- Kádár Zoltán Dániel**: Identity Formation in Ritual Interaction. *INTERNATIONAL REVIEW OF PRAGMATICS* 7:(2) pp. 278–307. (2015)
- Mus Nikolett**: Negation in Nenets. In: Tamm Anne, Miestamo Matti, Wagner-Nagy Beáta (szerk.) *Negation in Uralic Languages*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2015. pp. 75–102. (Typological Studies in Language; 108.) ISBN: 978-90-272-06-893
- Polgárdi Krisztina**: Syncope, syllabic consonant formation, and the distribution of stressed vowels in English. *JOURNAL OF LINGUISTICS* 51:(2) pp. 383–423. (2015)
- Polgárdi Krisztina**: Vowels, glides, off-glides and on-glides in English: A Loose CV analysis. *LINGUA* 158: pp. 9–34. (2015)
- Polgárdi Krisztina**: Typology of weak disharmony: representations versus the frontness/backness scale. *THEORETICAL LINGUISTICS* 41:(1-2) pp. 89–96. (2015)
- Rebrus Péter, Törkenczy Miklós**: The monotonic behaviour of language patterns. *THEORETICAL LINGUISTICS* 41:(3-4) pp. 241–268. (2015)
- Simon Zsolt**: Zur vorgriechischen Geschichte von Imbros aus philologischer Sicht. *ANCIENT WEST AND EAST* 14: pp. 1–21. (2015)
- Siptár Péter**: Neutrality and variation: What are they? *THEORETICAL LINGUISTICS* 41:(1-2) pp. 97–103. (2015)
- Törkenczy Miklós, Rebrus Péter**: Monotonicity and the typology of front/back harmony. *THEORETICAL LINGUISTICS* 41:(1-2) pp. 1–61. (2015)
- Genzel Susanne, Shinichiro Ishihara, Surányi Balázs**: The prosodic expression of focus, contrast and givenness: A production study of Hungarian. *LINGUA* 165: pp. 183–204. (2015)